

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το πλαίσιο του συνταγματικού δικαίου	3
2. Αντικείμενο και ιστορικότητα του συνταγματικού δικαίου	4
3. Μέθοδος προσέγγισης του συνταγματικού δικαίου	6
α. Η συνήθης πρακτική	6
β. Η προσέγγιση που υιοθετήθηκε	7

ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ

1. Ορολογικές παρατηρήσεις.....	29
2. Το κράτος ως αντικείμενο του πολιτικού στοχασμού από την Ελληνική Αρχαιότητα έως την Αναγέννηση.....	33
3. Το κράτος ως αντικείμενο της πολιτειολογίας	35
4. Το κράτος ως προϊόν της ιστορίας.....	41
5. Τα στοιχεία του κράτους	45
α. Το έδαφος (ή χώρα ή επικράτεια)	46
β. Ο λαός (ή έθνος ή πληθυσμός).....	50
γ. Η εξουσία	55
i. Εξουσία πρωτογενής και αυτοδύναμη	55
ii. Εξουσία κυρίαρχη	56
iii. Εξουσία θεσμοποιημένη.....	59
iv. Εξουσία ενιαία και αδιαίρετη	59
6. Μορφές του κράτους.....	61
α. Το ενιαίο κράτος.....	61
β. Το σύνθετο κράτος: ομοσπονδιακό κράτος ή ομοσπονδία κρατών	62
i. Εννοιολογικά και ιστορικά προλεγόμενα	62

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

γ. Η συνομοσπονδία κρατών.....	64
7. Τα συστήματα οργάνωσης της Διοίκησης στο ενιαίο κράτος.....	66
8. Θεμελιώδεις αρχές του σύγχρονου κράτους.....	68
α. Το κράτος δικαίου	68
β. Το κοινωνικό κράτος.....	72

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	87
2. Η πηγή της κρατικής εξουσίας.....	90
α. Η θεοκρατική αντίληψη του θεμελίου της εξουσίας.....	92
β. Η εξουσία ως προϊόν κοινωνικού συμβολαίου.....	93
γ. Κοινωνικό συμβόλαιο και Σύνταγμα	95
δ. Η αναφορά στον λαό ή το έθνος ως πηγή της κρατικής εξουσίας ...	98
3. Έθνος, λαός και κυριαρχία.....	100
4. Η διάκριση των εξουσιών ή κατανομή της πολιτικής εξουσίας στο κράτος.....	102
5. Η διάκριση των εξουσιών στα σύγχρονα αντιπροσωπευτικά πο- λιτεύματα	109

Η ΓΕΝΕΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ- ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗΣ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	121
2. Η άμεση δημοκρατία.....	122
3. Το αντιπροσωπευτικό σύστημα.....	126
α. Αντιπροσώπευση και νομοθετικά σώματα	127
β. Η καθιέρωση της αντιπροσωπευτικής αρχής.....	130
γ. Η εδραίωση του αντιπροσωπευτικού συστήματος.....	130
δ. Μορφές του αντιπροσωπευτικού συστήματος	132
4. Το κοινοβουλευτικό πολίτευμα.....	133
α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	133
β. Η διαμόρφωση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.....	133
i. Τα σταθερά στοιχεία	134
ii. Η εκλογίκευση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.....	135

ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ:ΔΙΚΑΙΟ
ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1. Ορισμός	147
2. Οι πηγές του συνταγματικού δικαίου	149
α. Το Σύνταγμα	150
β. Διακρίσεις των συνταγμάτων	152
i. Γραπτό σύνταγμα και άγραφο σύνταγμα	152
ii. Σύνταγμα υπό τυπική έννοια ή τυπικό σύνταγμα και σύ- νταγμα υπό ουσιαστική έννοια ή ουσιαστικό σύνταγμα	154
iii. Αυστηρό σύνταγμα και ήπιο σύνταγμα	154
3. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων.....	155
α. Η θεμελίωση του ελέγχου των νόμων:θεμελίωση του ελέγ- χου» της συνταγματικότητας των νόμων	155
β. Οι διακρίσεις του ελέγχου της συνταγματικότητας των νό- μων βάσει του χρονικού σημείου πραγμάτωσής του.....	156
γ. Οι διακρίσεις του ελέγχου συνταγματικότητας των νόμων βάσει του τρόπου πρόκλησης και διενέργειάς του	161
δ. Το πρώτο σύστημα διάχυτου και παρεμπίπτοντος ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων	162
i. Οργάνωση, διαδικασία και αποτέλεσμα του ελέγχου στο Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμε- ρικής (Supreme Court)	165
ii. Μόνο συγκεκριμένος ή και αφηρημένος ο έλεγχος συ- νταγματικότητας από το Ανώτατο Δικαστήριο των Ηνω- μένων Πολιτειών της Αμερικής;.....	167
iii. Η σημασία των αποφάσεων του Ανώτατου Δικαστηρίου των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής κατά τον έλεγχο της συνταγματικότητας των νόμων	168
iv. Η διάδοση του αμερικανικού συστήματος ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων	170
ε. Συστήματα και κριτήρια διάκρισης του συγκεντρωτικού ελέγ- χου.....	171
i. Ως προς το χρονικό σημείο του ελέγχου σε σχέση με τη νομοπαραγωγική διαδικασία	173

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ii. Ως προς τον προκαλούντα τον έλεγχο	176
iii. Ως προς το αντικείμενο του ελέγχου	178
iv. Ως προς το αποτέλεσμα της θέσης ζητήματος συνταγμα- τικότητας.....	179
v. Ως προς το αποτέλεσμα του ελέγχου	180
4. Η αναθεώρηση του Συντάγματος	186
α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	186
i. Η πρωτοβουλία και η άσκηση της αναθεωρητικής εξουσίας ..	188
ii. Η έκταση της αναθεώρησης.....	189
iii. Το χρονικό σημείο της αναθεώρησης	190
iv. Η διαδικασία της αναθεώρησης	190
v. Η αλλοίωση ή άτυπη μεταβολή του Συντάγματος	191
5. Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου.....	193
α. Τι είναι ερμηνεία στο πλαίσιο του δικαίου	193
β. Τι προκαλεί την ερμηνεία των κανόνων δικαίου.....	193
γ. Η αντιμετώπιση των ασαφειών, αντινομιών και κενών των κανόνων δικαίου	195
δ. Οι μέθοδοι ερμηνείας του δικαίου	196
ε. Τα ερμηνευτικά επιχειρήματα: «εργαλεία» της ερμηνείας του νόμου	197
στ. Τρόποι ερμηνείας.....	198
ζ. Οι ερμηνευτικές αρχές που διασφαλίζουν την ιεραρχική, χρονική και λογική ενότητα της έννομης τάξης	199
η. Οι φορείς της ερμηνείας του δικαίου	199
6. Ενέχει ιδιαιτερότητα η ερμηνεία του Συντάγματος;	200
α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	200
β. Πολιτική πρακτική και νομική θεωρία	206
γ. Η διατύπωση της εγκυρότερης ερμηνευτικής εκδοχής	208
δ. «Ακυρότητα» διαδικασίας και εγκυρότητα πρακτικής.....	211
ε. Η ερμηνεία από τα κρατικά όργανα και η ερμηνεία από τη θεωρία - Θεσμική και επιστημονική εγκυρότητα.....	213

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

1. Οι πηγές του συνταγματικού δικαίου	225
---	-----

α. Το τυπικό σύνταγμα ή σύνταγμα υπό τυπική έννοια.....	225
β. Άλλα κείμενα αυξημένης τυπικής ισχύος.....	227
i. Οι συντακτικές πράξεις.....	227
ii. Τα ψηφίσματα.....	228
γ. Οι εκτελεστικοί του Συντάγματος τυπικοί νόμοι.....	231
δ. Οι κανονιστικού περιεχομένου και συνταγματικού ενδιαφέ- ροντος πράξεις της εκτελεστικής εξουσίας και της διοίκησης ...	233
ε. Το συνταγματικό έθιμο.....	233
i. Οι συνθήκες του πολιτεύματος.....	237
στ. Ο Κανονισμός της Βουλής.....	239
ζ. Το διεθνές δίκαιο.....	243
η. Το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο ή ευρωπαϊκό δίκαιο.....	245
2. Η ιεραρχία των κανόνων δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη.....	249
3. Οι συνέπειες του χαρακτήρα του Συντάγματος ως τυπικού.....	284
α. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων.....	284
i. Η καθιέρωση του ελέγχου της συνταγματικότητας των νό- μων στην ελληνική συνταγματική ιστορία.....	284
ii. Το θεμέλιο του ελέγχου της συνταγματικότητας των νό- μων στο Σύνταγμα του 1975.....	285
iii. Το αντικείμενο του διάχυτου και παρεμπόπτοντος ελέγ- χου συνταγματικότητας.....	286
iv. Το αντικείμενο και ο στόχος του συγκεντρωτικού ελέγ- χου συνταγματικότητας.....	287
v. Η έκταση του ελέγχου συνταγματικότητας.....	288
α) Όσον αφορά τον διάχυτο και παρεμπόπτοντα έλεγχο.....	288
β) Όσον αφορά τον συγκεντρωτικό έλεγχο.....	289
vi. Τα αποτελέσματα του ελέγχου συνταγματικότητας.....	289
α) Όσον αφορά τον διάχυτο και παρεμπόπτοντα έλεγχο.....	289
β) Όσον αφορά τον συγκεντρωτικό έλεγχο.....	289
α. Το στάδιο πριν από την έκδοση της απόφασης του ΑΕΔ.....	290
β. Το στάδιο μετά τη δημοσίευση της απόφασης του ΑΕΔ.....	290
vii. Οι προκαλούντες τον έλεγχο συνταγματικότητας.....	291
viii. Ο προσδιορισμός της προς κρίση διάταξης.....	292
β. Ο έλεγχος συνταγματικότητας από τις Ολομέλειες των ανώ-	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

των δικαστηρίων (Συμβουλίου της Επικρατείας, Αρείου Πάγου, Ελεγκτικού Συνεδρίου).....	293
γ. Ο έλεγχος συνταγματικότητας από άλλα όργανα της πολιτείας	295
δ. Η αναθεώρηση του Συντάγματος στην ελληνική έννομη τάξη ..	299
i. Η αναθεώρηση στην ελληνική συνταγματική ιστορία και στο Σύνταγμα του 1975	300
α) Οι ρυθμίσεις των Συνταγμάτων αφότου εισήχθη η δυνατότητα αναθεώρησης του συνταγματικού χάρτη.....	304
ii. Η ρύθμιση του Συντάγματος του 1975 για τη διαδικασία αναθεώρησης	305

ΟΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΕΣ ΒΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

1. Η διάκριση των εξουσιών στο Σύνταγμα του 1975 ως οργανωτική βάση του πολιτεύματος	319
2. Η αντιπροσωπευτική αρχή στο Σύνταγμα του 1975 ως οργανωτική βάση του πολιτεύματος	322
α. Στοιχεία συνύφανσης αντιπροσωπευτικής και δημοκρατικής αρχής	322
β. Στοιχεία άμεσης δημοκρατίας	323
3. Η κοινοβουλευτική αρχή στο Σύνταγμα του 1975 ως οργανωτική βάση του πολιτεύματος	324
α. Το Σύνταγμα του 1975 και ο πλειοψηφικός κοινοβουλευτισμός.....	327
4. Η δημοκρατική αρχή στο Σύνταγμα του 1975 ως οργανωτική βάση του πολιτεύματος	329
5. Η δικαιοκρατική αρχή στο Σύνταγμα του 1975 ως θεμελιώδης αρχή του πολιτεύματος	333
6. Η αρχή του κοινωνικού κράτους στο Σύνταγμα του 1975 ως θεμελιώδης αρχή του πολιτεύματος	335
α. Κατηγορίες διατάξεων που συγκροτούν την έννοια κοινωνικό κράτος στο Σύνταγμα του 1975	337
i. Διατάξεις που εισάγουν θεσμικές εγγυήσεις	338

ii. Διατάξεις που κατοχυρώνουν κοινωνικά δικαιώματα	338
iii. Διατάξεις που θεσπίζουν την αρχή του κρατικού παρεμβατισμού	339
β. Η σημασία των διατάξεων άσκησης κοινωνικής πολιτικής.....	340
γ. Το οικονομικό σύστημα που εισάγει το Σύνταγμα του 1975	341
δ. Τα όρια της άσκησης κοινωνικής πολιτικής.....	341
7. Η οργάνωση της διοίκησης του ελληνικού κράτους	343
α. Το αποκεντρωτικό σύστημα	343
β. Η τοπική αυτοδιοίκηση	345

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Τα όργανα του Κράτους.....	365
-------------------------------	-----

ΤΟ ΕΚΛΟΓΙΚΟ ΣΩΜΑ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	369
2. Η συγκρότηση του εκλογικού σώματος.....	371
3. Τα προσόντα του εκλογέα.....	372
4. Ποιοι στερούνται του δικαιώματος του εκλέγειν.....	373
5. Η άσκηση του δικαιώματος του εκλέγειν.....	375
6. Κατηγορίες προσώπων που, εκ των πραγμάτων, είτε δυσχεραίνονται να ασκήσουν το εκλογικό τους δικαίωμα είτε, μέχρι πρόσφατα, στερούνταν της δυνατότητας άσκησης του	377
7. Οι αρχές που διέπουν την ψηφοφορία.....	380
α. Η αρχή της καθολικής ψηφοφορίας	380
β. Η αρχή της ισότητας της ψήφου	380
γ. Η αρχή της άμεσης ψηφοφορίας.....	382
δ. Η αρχή της μυστικότητας της ψήφου	382
ε. Η αρχή της υποχρεωτικής ψήφου	386
στ. Η αρχή της αυτοπρόσωπης άσκησης του εκλογικού δικαιώματος.....	389
ζ. Η αρχή της ταυτόχρονης διενέργειας των βουλευτικών εκλογών και η ψήφος των εκτός επικρατείας πολιτών.....	389
8. Άμεσες αρμοδιότητες του εκλογικού σώματος	390
α. Διεξαγωγή δημοψηφίσματος για κρίσιμο εθνικό θέμα μετά	

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου και απόφαση της Βουλής (άρθρο 115 του Κανονισμού της Βουλής)	394
β. Διεξαγωγή δημοψηφίσματος για ψηφισμένο νομοσχέδιο που ρυθμίζει σοβαρό κοινωνικό ζήτημα μετά από πρόταση Βουλευτών και απόφαση της Βουλής (άρθρο 116 του Κανονισμού της Βουλής).....	397
9. Μια νέα αρμοδιότητα του εκλογικού σώματος υπό διευρυμένη σύνθεση: η εκλογή των εθνικών αντιπροσώπων στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο	400
10. Τα πολιτικά κόμματα: πλαίσιο οργάνωσης και δράσης των πολιτών για την κατάληψη και άσκηση της πολιτικής εξουσίας ...	402
α. Ορισμός και καταγωγή του πολιτικού κόμματος	402
β. Κομματική δημοκρατία και σύγχρονο κράτος	404
γ. Το πολιτικό δικαίωμα της ίδρυσης κομμάτων και συμμετοχής σε αυτά στην ελληνική συνταγματική τάξη	405
δ. Το ζήτημα της νομικής προσωπικότητας των κομμάτων	411
ε. Η οικονομική ενίσχυση των κομμάτων από το κράτος	413
ι. Χρηματοδότηση των κομμάτων, τακτική και εκλογική	414
ii. Οικονομική ενίσχυση των κομμάτων για ερευνητικούς και επιμορφωτικούς σκοπούς	419
iii. Απαγόρευση χρηματοδότησης	420
iv. Λοιπές απαγορεύσεις και περιορισμοί	420
v. Δημοσιότητα των οικονομικών των πολιτικών κομμάτων και των υποψήφιων βουλευτών. Διοικητικές κυρώσεις	421
vi. Έλεγχος των οικονομικών των κομμάτων	421
vii. Διοικητικές κυρώσεις σε βάρος κομμάτων και συνασπισμών κομμάτων και διοικητικές και ποινικές κυρώσεις σε βάρος τρίτων	421
viii. Η νομολογία ως προς την κρατική χρηματοδότηση των κομμάτων	422
ix. Αναστολή χρηματοδότησης κομμάτων	423
στ. Το ζήτημα της «ενδοκομματικής δημοκρατίας»	425
z. Περιορισμοί στην άσκηση του δικαιώματος ίδρυσης και συμμετοχής σε πολιτικά κόμματα	427
11. Εκλογικό σύστημα και εκλογικές περιφέρειες	433

Η ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις 449
2. Ο θεσμός του αρχηγού του κράτους 450

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

1. Τα προσόντα εκλογής 455
2. Τα κωλύματα εκλογής 456
 - α. Ο αριθμός των θητειών 456
 - β. Η παραίτηση πριν από τη λήξη της θητείας 457
3. Το όργανο που εκλέγει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας 457
4. Η εκλογή του Προέδρου της Δημοκρατίας 458
 - α. Το δικαίωμα πρότασης υποψηφίων 458
 - β. Ο χρόνος εκλογής 459
 - γ. Η διαδικασία εκλογής 461
5. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας 464
 - α. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει μόνο όσες αρμοδιότητες του απονέμει το Σύνταγμα 465
 - β. Η άσκηση των αρμοδιοτήτων του από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας 466
 - γ. Κατηγορίες αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας 469
 - δ. Διάκριση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας με κριτήριο τις λειτουργίες στις οποίες μετέχει 469
 - i. Οι αρμοδιότητες που άπτονται της νομοθετικής λειτουργίας 470
 - α). Η κύρωση των νόμων: Μια αρμοδιότητα που δεν διαθέτει πλέον ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας 471
 - β). Η έκδοση, η δημοσίευση και η αναπομπή των ψηφισμένων σχεδίων και προτάσεων νόμων 472
 - ii. Οι λοιπές, σχετικές με τη νομοθετική λειτουργία, αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας 480
 - iii. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας που άπτονται της εκτελεστικής λειτουργίας 482
 - iv. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας που άπτονται της δικαστικής λειτουργίας 482

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ε. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Δημοκρατίας που άπτονται της λειτουργίας του πολιτεύματος	485
στ. Διάκριση των αρμοδιοτήτων του Προέδρου της Δημοκρατίας με κριτήριο την εξαίρεση από τον κανόνα της υπουργικής προσυπογραφής	486
ζ. Η νομική θέση του Προέδρου της Δημοκρατίας	488
i. Τα ασυμβίβαστα προς το αξίωμα	488
ii. Διάρκεια και λήξη της θητείας του Προέδρου της Δημοκρατίας	489
iii. Η αναπλήρωση του Προέδρου της Δημοκρατίας	490
α) Οι λόγοι αναπλήρωσης	490
β) Ποιος αναπληρώνει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας	490
γ) Οι αρμοδιότητες του αναπληρούντος τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας	490
δ) Η νομική θέση του αναπληρούντος τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας	492
η. Το πολιτικά ανεύθυνο του Προέδρου της Δημοκρατίας και οι περιπτώσεις ποινικής ευθύνης του	497
θ. Ο πολιτικός ρόλος του Προέδρου της Δημοκρατίας	500
1. Αποτίμηση της αναθεώρησης του προεδρικού θεσμού	502

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	511
α. Ποιος καθορίζει και κατευθύνει τη γενική πολιτική της χώρας	511
β. Χαρακτηριστικά της κυβερνητικής δομής	512
γ. Είδη Κυβερνήσεων	514
2. Η συγκρότηση της Κυβέρνησης	514
α. Ποιοι συγκροτούν την Κυβέρνηση	514
β. Συμβατό των ιδιοτήτων του μέλους της Κυβέρνησης και του μέλους της Βουλής	517
γ. Τα ασυμβίβαστα προς την ιδιότητα του μέλους της Κυβέρνησης	518
3. Ο σχηματισμός της Κυβέρνησης	519

α. Η διαδικασία για την ανάδειξη της Κυβέρνησης	521
β. Ποιος διορίζεται Πρωθυπουργός.....	523
Συμπεράσματα	538
γ. Ποια πλειοψηφία απαιτείται για την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης στην Κυβέρνηση	538
i. Η άποψη, ότι η νέα Κυβέρνηση πρέπει να συγκεντρώσει την απόλυτη πλειοψηφία κατά την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης.....	538
ii. Η συνάδουσα προς τη γραμματική ερμηνεία του Συντάγματος άποψη ως προς την παροχή ψήφου εμπιστοσύνης	540
δ. Ποιος και πώς διακρίβώνει τη δυνατότητα σχηματισμού Κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής.....	545
i. Η άποψη, ότι στη διακρίβωση της δυνατότητας σχηματισμού Κυβέρνησης που να διαθέτει την εμπιστοσύνη της Βουλής προβαίνει μόνον ο δέκτης της διερευνητικής εντολής.....	545
ii. Η άποψη, ότι στη διακρίβωση της δυνατότητας σχηματισμού Κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής προβαίνει μόνον ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας	547
Συμπεράσματα	549
4. Η διαπίστωση της εμπιστοσύνης της Βουλής προς την Κυβέρνηση ...	550
α. Κατά τη συνταγματική ρύθμιση.....	550
β. Κατά την κοινοβουλευτική πρακτική	551
i. Η περίπτωση της καταψήφισης σχεδίου ή διάταξης σχεδίου νόμου από βουλευτές της κυβερνητικής πλειοψηφίας	552
ii. Η περίπτωση της αποχώρησης Βουλευτών από την κυβερνητική πλειοψηφία	554
5. Η οργάνωση της Κυβέρνησης	555
α. Συλλογικά όργανα.....	555
β. Μονοπρόσωπα όργανα.....	561
γ. Συμβουλευτικά της Κυβέρνησης όργανα	561
6. Οι κυβερνητικές αρμοδιότητες	563
α. Οι αρμοδιότητες του Υπουργικού Συμβουλίου	563
β. Οι αρμοδιότητες των κυβερνητικών οργάνων ολιγομελούς σύνθεσης.....	565

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

i. Οι αρμοδιότητες του Κυβερνητικού Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής και Εθνικής Άμυνας	565
γ. Οι αρμοδιότητες των μονοπρόσωπων κυβερνητικών οργάνων ..	566
i. Οι αρμοδιότητες του Πρωθυπουργού	566
ii. Οι αρμοδιότητες των Αντιπροέδρων της Κυβέρνησης.....	568
iii. Οι αρμοδιότητες των Υπουργών, των Υπουργών Επικρατείας, των αναπληρωτών Υπουργών και των Υφυπουργών ...	568
iv. Ζητήματα ως προς τις αρμοδιότητες των Υφυπουργών	569
α) Ως προς το θεμιτό της ίδρυσης αρμοδιότητας ευθέως υπέρ Υφυπουργού από τυπικό νόμο	570
β) Ως προς το θεμιτό της μεταβίβασης στους Υφυπουργούς αρμοδιοτήτων που ασκούνται από Υπουργούς από κοινού	570
γ). Ως προς το θεμιτό της προσυπογραφής από τους Υφυπουργούς διαταγμάτων που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου.....	571
δ). Ως προς το θεμιτό της μεταβίβασης σε Υφυπουργό του συνόλου των αρμοδιοτήτων Υπουργού	571
ε) Ως προς το θεμιτό της μεταβίβασης αρμοδιότητας σε Υφυπουργό ως συντρέχουσας.....	571
7. Η αναπλήρωση των μελών της Κυβέρνησης.....	572
α. Η άσκηση καθηκόντων Πρωθυπουργού (άρθρο 38 παρ. 2 του Συντάγματος)	575
i. Το εύρος της άσκησης καθηκόντων Πρωθυπουργού από τον πρώτο κατά σειρά Αντιπρόεδρο ή Υπουργό.....	575
ii. Η περάτωση της άσκησης καθηκόντων Πρωθυπουργού	576
β. Η αντικατάσταση του Πρωθυπουργού (άρθρο 38 παρ. 2 του Συντάγματος)	576
i. Η διαδικασία αντικατάστασης του Πρωθυπουργού με την ανάδειξη νέου Πρωθυπουργού	576
γ. Η αναπλήρωση του Πρωθυπουργού (άρθρο 81 παρ. 5 του Συντάγματος).....	579
i. Η αυτοδίκαιη αναπλήρωση του Πρωθυπουργού	580
ii. Η εκούσια αναπλήρωση του Πρωθυπουργού	581

iii. Οι αρμοδιότητες του αναπληρούντος του Πρωθυπουργού	581
iv. Η διάρκεια και ο τρόπος περάτωσης της αναπλήρωσης του Πρωθυπουργού.....	582
δ. Η αναπλήρωση των Αντιπροέδρων της Κυβέρνησης, των Υπουργών και των Υφυπουργών.....	584
8. Η ευθύνη των Υπουργών.....	585
α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	585
β. Η ευθύνη των υπουργών κατά το ελληνικό δίκαιο.....	589
i. Ο συνταγματικός θεσμός της πολιτικής ευθύνης των Υπουργών	589
ii. Ο έλεγχος της Κυβέρνησης από τη Βουλή για την αναζήτηση της πολιτικής της ευθύνης	591
α. Η αναζήτηση της ατομικής πολιτικής ευθύνης.....	591
β. Η αναζήτηση της συλλογικής πολιτικής ευθύνης	591
iii. Ο συνταγματικός θεσμός της ποινικής ευθύνης των Υπουργών.....	592
α) Οι προϊσχύσασες συνταγματικές ρυθμίσεις.....	592
β) Οι ειδικοί ποινικοί νόμοι και η εφαρμογή του καταργηθέντος ν.δ. 802/1971 υπό το Σύνταγμα του 1975 και τον Κανονισμό της Βουλής.....	593
γ. Η ρύθμιση για την ποινική ευθύνη των Υπουργών σύμφωνα με το αναθεωρηθέν άρθρο 86 του Συντάγματος, τον Κανονισμό της Βουλής και τον προϊσχύσαντα νόμο 2509/1997	605
i. Τα ποινικά αδικήματα, η παραπομπή των συμμετόχων και η παραγραφή των αδικημάτων	606
ii. Η πρόταση άσκησης δίωξης.....	606
δ. Η ρύθμιση για την ποινική ευθύνη των Υπουργών σύμφωνα με το αναθεωρηθέν άρθρο 86 του Συντάγματος, τον Κανονισμό της Βουλής και τον νόμο 3126/2003	607
i. Το πεδίο εφαρμογής του νόμου	607
ii. Η έννοια όρων του νόμου.....	608
iii. Η παραγραφή, η αναστολή παραγραφής και η εξάλειψη του αξιοποίνου	608
iv. Η διαδικασία άσκησης της ποινικής δίωξης.....	608

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

v. Η κίνηση της διαδικασίας	609
vi. Η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης	611
vii. Η συζήτηση του πορίσματος και η άσκηση ποινικής δί- ωξης	613
viii. Οι συμμετοχοί	614
ix. Η ενδιάμεση διαδικασία μετά τη λήψη απόφασης για την άσκηση δίωξης	614
a. Η συγκρότηση και οι αρμοδιότητες του Δικαστικού Συμβου- λίου	614
β. Η ανάκριση	615
γ. Η περάτωση της προδικασίας	616
x. Η συγκρότηση του Ειδικού Δικαστηρίου	617
xi. Η διαδικασία στο ακροατήριο του Ειδικού Δικαστηρίου	617
xii. Ο έλεγχος της κατηγορίας σε περίπτωση μη περάτωσης της διαδικασίας	618
xiii. Το τέλος της ποινικής δίκης	619
xiv. Επανάληψη της διαδικασίας	619
xv. Η αστική ευθύνη των Υπουργών	619

Η ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	631
-----------------------------------	-----

Η ΒΟΥΛΗ

1. Η άσκηση του δικαιώματος του εκλέγεσθαι για την ανάδειξη της Βουλής	637
a. Τα προσόντα εκλογιμότητας	637
β. Τα κωλύματα εκλογιμότητας»	639
i. Απόλυτο απόλυτο” κώλυμα	640
ii. Σχετικό κώλυμα	640
iii. Τοπικό τοπικό κώλυμα	641
γ. Η νομολογία	645
δ. Ο έλεγχος από τα πολιτικά δικαστήρια, κατά τόπους Πρωτο- δικεία και Άρειο Πάγο, των προϋποθέσεων ανακήρυξης των υποψηφίων για το βουλευτικό αξίωμα	647

i. Η αρμοδιότητα των Πρωτοδικείων ως προς την ανακήρυξη των υποψηφίων για το βουλευτικό αξίωμα	648
ii. Η αρμοδιότητα του Α΄ Τμήματος του Αρείου Πάγου ως προς την ανακήρυξη των υποψηφίων για το αξίωμα του βουλευτή Επικρατείας.....	648
iii. Το εύρος της αρμοδιότητας των κατά τόπους Πρωτοδικείων και του Α΄ Τμήματος του Αρείου Πάγου ως προς την ανακήρυξη των υποψηφίων για το βουλευτικό αξίωμα...	649
ε. Τα κοινοβουλευτικά ασυμβίβαστα και η αυτοδίκαιη έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα	650
i. Αυτοδίκαιη έκπτωση του Βουλευτή από το αξίωμά του λόγω ασυμβιβάστου που υφίσταται κατά τον χρόνο της εκλογής	650
ii. Αυτοδίκαιη έκπτωση του Βουλευτή από το αξίωμά του λόγω ασυμβιβάστου που ανακύπτει μετά τον χρόνο της εκλογής	655
στ. Αυτοδίκαιη έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα λόγω επιγενόμενης απώλειας προσόντος του εκλογέα	655
ζ. Έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα λόγω παράβασης του ανώτατου ορίου εκλογικών δαπανών και διατάξεων σχετικών με την απαγόρευση μορφών προεκλογικής προβολής.....	656
η. Πώς νοείται, κατά τη νομολογία του Ανώτατου Ειδικού Δικαστηρίου, η αυτοδίκαιη έκπτωση από το βουλευτικό αξίωμα...	661
2. Η νομική θέση του Βουλευτή.....	664
α. Η ελευθερία γνώμης και ψήφου ως έκφανση της ελεύθερης εντολής υπό την εγγύηση του ανευθύνου και ακαταδιώκτου του Βουλευτή κατά την άσκηση του αξιώματός του	664
β. Βουλευτικό ανεύθυνο και νομολογία του ΕΔΔΑ	669
γ. Βουλευτική αποζημίωση και βουλευτικές ατέλειες	670
δ. Ο βουλευτικός όρκος	671
δ. Η παραίτηση του Βουλευτή και εν η γένει απώλεια της βουλευτικής ιδιότητας.....	673
ε. Η αναβίωση της βουλευτικής ιδιότητας	673
στ. Οι τρόποι έκφρασης της βουλευτικής ψήφου	674
3. Η συγκρότηση της Βουλής	675

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

α. Ο αριθμός των Βουλευτών	675
β. Ορισμός και διάρκεια της βουλευτικής περιόδου.....	676
γ. Η σύγκληση της Βουλής σε συνόδους τακτικές, έκτακτες και ειδικές.....	676
i. Τακτικές σύνοδοι	677
ii. Έκτακτες σύνοδοι.....	678
iii. Ειδικές σύνοδοι	679
4. Η ελεύθερη και δημοκρατική λειτουργία της Βουλής	680
5. Οι σχηματισμοί της Βουλής: συνάρτηση της ασκούμενης αρμο- διότητας.....	681
α. Ως προς τη νομοθετική αρμοδιότητα.....	681
β. Ως προς την ελεγκτική αρμοδιότητα.....	685
6. Η σύνθεση των επιτροπών της Βουλής	686
7. Οι λοιπές διακρίσεις των σχηματισμών της Βουλής	686
α. Οι κοινοβουλευτικές ομάδες.....	687
i. Συγκρότηση και ίδρυση.....	687
ii. Τεκμήρια	688
iii. Μεταβολές	688
iv. Εκπροσώπηση	689
8. Το Προεδρείο της Βουλής.....	689
α. Ο Πρόεδρος της Βουλής.....	690
β. Η διαδικασία εκλογής του Προέδρου της Βουλής και των μελών του Προεδρείου, η διάρκεια και η λήξη της θητείας τους, η πλήρωση κενών θέσεων και η αναπλήρωση των με- λών του Προεδρείου	691
γ. Οι αρμοδιότητες του Προέδρου της Βουλής	693
δ. Οι αρμοδιότητες των λοιπών μελών του Προεδρείου της Βουλής.....	694
ε. Η Διάσκεψη των Προέδρων.....	694
9. Η νομοθετική λειτουργία της Βουλής.....	697
α. Ως προς την εισαγωγή νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων προς συζήτηση	697
β. Ως προς τη συζήτηση νομοσχεδίων και προτάσεων νόμων	699
γ. Ως προς την υποβολή τροπολογιών ή προσθηκών σε νομο- σχέδια και προτάσεις νόμων.....	700

δ. Ειδικές ρυθμίσεις ως προς νομοσχέδια και προτάσεις νόμων, τροπολογίες και προσθήκες.....	703
i. Νομοσχέδια που αναφέρονται στην απονομή σύνταξης.....	703
ii. Νομοσχέδια που επιβάλλουν τοπικούς ή ειδικούς φόρους ή βάρη υπέρ κατηγοριών δικαιούχων.....	703
10. Ο τερματισμός του βίου της Βουλής.....	703
α. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	703
β. Πώς τερματίζεται ο βίος της Βουλής.....	706
i. Ο ομαλός τερματισμός της θητείας της Βουλής - Ζητήματα ορολογίας.....	706
ii. Ο πρόωρος τερματισμός της θητείας της Βουλής - Ζητήματα ορολογίας.....	708
α) Διάλυση της Βουλής όταν έχουν παραιτηθεί ή καταψηφισθεί δύο Κυβερνήσεις: Η αποκαλούμενη «προεδρική» διάλυση.....	710
β) Διάλυση της Βουλής για την αντιμετώπιση εθνικού θέματος εξαιρετικής σημασίας: Η αποκαλούμενη «κυβερνητική» διάλυση.....	712
γ) Διάλυση της Βουλής γιατί δεν καθίσταται δυνατή η εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας: Η αποκαλούμενη «υποχρεωτική» ή «αυτόματη» διάλυση.....	715
δ) Διάλυση της Βουλής γιατί δεν καθίσταται δυνατός ο σχηματισμός Κυβέρνησης που να έχει την εμπιστοσύνη της.....	715

Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ

1. Οι συνταγματικές διατάξεις για τη δικαστική εξουσία.....	729
2. Οι αρχές που προσδιορίζουν τη δικαστική εξουσία έναντι των δύο άλλων συντεταγμένων εξουσιών.....	731
α. Η αρχή της ισοτιμίας.....	731
β. Η αρχή της ανεξαρτησίας.....	734
3. Οι βασικές αρχές που διέπουν την απονομή της δικαιοσύνης.....	738
α. Η αρχή της αμεροληψίας.....	738

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

β. Η αρχή της δημοσιότητας των συνεδριάσεων των δικαστηρίων	739
γ. Η αρχή της αιτιολόγησης των αποφάσεων των δικαστηρίων.....	741
δ. Η αρχή της απαγγελίας των αποφάσεων σε δημόσια συνεδρίαση	742
ε. Η αρχή της υποχρεωτικής δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας.....	742
4. Οι εγγυήσεις της προσωπικής ανεξαρτησίας των δικαστών.....	742
α. Η ισοβιότητα.....	742
β. Ο προσδιορισμός των αποδοχών τους σε ύψος ανάλογο του λειτουργήματος.....	744
γ. Επίλυση διαφορών σχετικών με τις αποδοχές και τις συντάξεις των δικαστικών λειτουργών	747
δ. Ο διορισμός, η προαγωγή, η τοποθέτηση, η μετάθεση και η μετάταξη των δικαστικών λειτουργών	748
ε. Η παύση δικαστικών λειτουργών	752
i. Πότε δικαστικός λειτουργός μπορεί να παυθεί οριστικά.....	753
ii. Οι λοιπές πειθαρχικές ποινές που μπορούν να επιβληθούν σε δικαστικό λειτουργό.....	755
iii. Αρμόδια δικαστήρια για την επιβολή της ποινής της οριστικής παύσης	755
iv. Το Ανώτατο Πειθαρχικό Συμβούλιο ως όργανο αρμόδιο για την άσκηση πειθαρχικής εξουσίας στους ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς	756
v. Η άσκηση πειθαρχικής εξουσίας στους λοιπούς δικαστικούς λειτουργούς	757
5. Η θέση της δικαστικής εξουσίας στο πολίτευμα.....	758
α. Ζητήματα ορολογίας.....	759
β. Παρατηρήσεις για την ιστορική εμφάνιση του προβλήματος της νομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας.....	760
γ. Σύγκρουση θετικοδικαιϊκών και μη θετικοδικαιϊκών αντιλήψεων	762
δ. Το ζήτημα της «νομιμοποίησης» της δικαστικής εξουσίας όταν το δημοκρατικό καθεστώς λειτουργεί ομαλά.....	763

ε. Η «νομιμοποίηση» των δικαστών ως παραγόντων που συμβάλλουν στη διάπλωση του δικαίου	764
στ. Ο έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων και της κατά διακριτική ευχέρεια δράσας διοίκησης ως πεδία δοκιμασίας της «δημοκρατικής νομιμοποίησης» του δικαστή	766
ζ. Τρόποι διαπίστωσης της «δημοκρατικής νομιμοποίησης» του δικαστή.....	770
η. Πολιτειακή εκτροπή και «δημοκρατική νομιμοποίηση» του δικαστή	772
6. Συμπερασματικές παρατηρήσεις	776

ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις	791
α. Τα συστήματα ένωσης ή ενότητας.....	792
β. Τα συστήματα διάκρισης.....	795
2. Σύντομη ιστορική και συνταγματική επισκόπηση	796
α. Τοπικά πολιτεύματα	796
β. Τα επαναστατικά Συντάγματα	798
γ. Τα Συντάγματα από το 1832 έως το 1952.....	798
3. Η ρύθμιση κατά το Σύνταγμα του 1975.....	800
4. Η ιστορική σημασία και το νομικό περιεχόμενο των όρων επικρατούσα θρησκεία	801
5. Το νομικό σύστημα των σχέσεων κράτους και εκκλησίας	803
α. Λοιπές συνταγματικές ρυθμίσεις που συμπληρώνουν το κανονιστικό περιεχόμενο του συστήματος της νόμω κρατούσης πολιτείας σε σχέση και προς την έννοια επικρατούσα θρησκεία.	806
i. Προϊσχύσαντα Συντάγματα	806
ii. Οι ρυθμίσεις κατά το Σύνταγμα του 1975	806
iii. Ρυθμίσεις του κοινού νόμου σχετικές με την πραγμάτωση του κανονιστικού περιεχομένου των όρων επικρατούσα θρησκεία	807
6. Η συνταγματική κατοχύρωση και ισχύς των ιερών κανόνων.....	808
7. Το αυτοκέφαλο και η αυτοδιοίκηση της Εκκλησίας της Ελλάδος ..	809

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

8. Η έκταση της Εκκλησίας της Ελλάδος στην ελληνική επικράτεια .	810
9. Το σύστημα της νόμω κρατούσης πολιτείας υπό το Σύνταγμα του 1975.....	811
α. Η δέσμευση του νομοθέτη.....	811
β. Η δέσμευση της Εκκλησίας της Ελλάδος.....	812